

HUIS WAERDENBURG

**Nota
duurzame instandhouding
van monumenten 2013**

Oktober 2013

Vastgesteld door de directie op 25 november 2013

Goedgekeurd door de Raad van de Toezicht op 4 december 2013

Inhoudsopgave

1	<i>Inleiding</i>	5
2	<i>Onze visie</i>	6
3	<i>Monumentaal bezit</i>	7
4	<i>Kennis en kunde in onze organisatie</i>	8
5	<i>Werkwijze</i>	9
6	<i>Financien</i>	10

1 Inleiding

De Stichtingen Het Geldersch Landschap en Vrienden der Geldersche Kasteelen beheren respectievelijk terreinen met natuur- en landschapswaarde en kastelen en landgoederen in Gelderland. Geldersch Landschap & Kasteelen wil de karakteristieke rijkdom van de provincie behouden en beschermen, zodat iedereen er nu en in de toekomst van kan genieten. Cultuurhistorie vormt hierbij de leidraad.

Behoud, beheer en herontwikkeling van Gelders erfgoed vraagt groot maatschappelijk draagvlak. Geldersch Landschap & Kasteelen is daarom blij met de steun van 41.500 trouwe begunstigers, ruim 700 vrijwilligers, overheden, fondsen en sponsors, zoals de Nationale Postcode Loterij en onze bedrijfsrelaties. Draagvlak is er ook bij overheden, provincie, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) architecten en aannemers en anderen in het vakgebied.

Deze nota is opgesteld om een handreiking te bieden en kaders vast te leggen die dienen als uitgangspunt bij het restaureren van beschermde gebouwen, tuinen en parken, archeologische en groene monumenten.

2 Onze visie

De doelstellingen van de stichting zijn vastgelegd in de statuten:

Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen heeft tot doel de in de provincie aanwezige kastelen, kasteelruïnes en historische landhuizen met de daarbij behorende inventarissen, tuinen, opstallen en erven te behoeden voor verval en ondergang en bij te dragen aan het behoud van de hierin besloten kunsthistorische, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.

Stichting Het Geldersch Landschap heeft ten doel het behoud van en de zorg voor in landschappelijk, natuurwetenschappelijk en/of cultuurhistorisch opzicht belangrijke terreinen in de provincie Gelderland met de zich daarop bevindende monumenten van geschiedenis en kunst, in het bijzonder die, bedoeld in de Monumentenwet.

De visie van Geldersch Landschap & Kasteelen is gericht op het vermijden van restauraties en grote ingrepen. Het in stand houden van monumentale waarden van het exterieur, het ensemble van huis, tuin en park, het interieur en mobilia gebeurt door middel van planmatig onderhoud (POG), housekeeping en duurzaam beheer. Voor gebouwen betekent dit het vasthouden van de gelaagdheid die in een gebouw zichtbaar is en het streven naar een gebruik dat deze waarden versterkt of in stand houdt.

Eventuele toevoegingen moeten passend zijn.

Huis de Kieftskamp

Voor de groene monumenten betekent dit, na uitgebreid onderzoek, het versterken van de aanwezige cultuurhistorische waarden. Hierbij wordt een keuze gemaakt welke elementen versterkt of gerevitaliseerd moeten worden en welke moeten / mogen verdwijnen; een historische gelaagdheid is in een tuin of park niet of minder mogelijk. Een aanleg uit verschillende perioden kan immers niet zichtbaar zijn zonder het totaalconcept geheel te verstoren. Tenzij de aanlegperiodes ruimtelijk gescheiden zijn.

Deze visie hanteert GLK voor de gebouwen, voor tuinen en parken en tevens voor die objecten die weliswaar geen monument zijn, maar wel monumentale waarden bezitten. Het monument bepaalt in hoofdzaak welke mogelijkheden er zijn voor gebruik en welke aanpassingen eventueel verantwoord zijn. Bij de instandhouding houden wij rekening met de monumentale waarde, de geschiedenis, de natuurwaarden en leggen wij vast tijdens het proces welke afwegingen er worden gemaakt.

3 Monumentaal bezit

Geldersch Landschap & Kasteelen heeft een omvangrijk bezit dat bestaat uit meer dan 30 kastelen en landhuizen (waarvan zeven opengesteld), ruim 600 andere gebouwen, ruim 30 beschermde landgoederen, archeologische monumenten en ca. 12.000 hectare historisch gevormd landschap geven. Dit geeft een mooi beeld van ons Gelders erfgoed. Een groot deel van het bezit is beschermd vanuit rijks- of gemeentelijke regelgeving. Het andere deel is voor ons echter net zo waardevol vanwege de ligging, geschiedenis of cultuurhistorische waarde. In onze benadering kiezen we daarom steeds voor eenzelfde aanpak, of de bescherming nu officieel is vastgelegd of niet.

Waardenburg, historisch behang gedeeltelijk behouden

Talrijke landgoederen en grote natuurgebieden verbinden ons met een interessant en leerzaam verleden; van prehistorie tot in de 20ste-eeuw. Denk aan landgoederen met kastelen, historische huizen, ruïnes, karakteristieke boerderijen, kleinschalige landbouwgronden, houtwallen, lanen, bossen en heidevelden. Daarnaast bezit de stichting waterpartijen, een paar molens, arbeidershuisjes, industrieel erfgoed, bruggen en bruggetjes en vele tuinornamenten waaronder de beroemde schelpengalerij en de bedriegertjes op Rosendaal. Samen meer dan 135 van de mooiste plekken van Gelderland. Daarnaast beschikt de stichting over een grotendeels nationaal geregistreerde museumcollectie van 18.000 objecten.

Van de 325 monumenten zijn er 200 rijksmonument. Hierbij is inbegrepen ca. 1.444 ha aan groene monumenten die zijn gelegen binnen de zogenoemde bolletjeslijn. Deze bolletjeslijn markeert de grens waarbinnen de groene monumenten zijn beschermd. De overige monumenten betreffen gemeentelijke monumenten of beeldbepalende panden. Tot het bezit horen ook 21 archeologische monumenten.

In haar lange bestaan heeft de organisatie een rijke ervaring opgedaan bij het restaureren, onderhouden en beheren van het gebouwde bezit. Deze zorg is dikwijls gecombineerd met aandacht voor het interieur, de collectie kunstvoorwerpen en de relatie met de bijbehorende tuin en parkaanleg. Een steeds integrale benadering dus..

4 Kennis en kunde in onze organisatie

Onze vakmensen zijn grondig opgeleid en hebben veel ervaring. De GLK-organisatie beschikt over geschoolde bouwkundigen (van timmerman tot restauratiearchitect), kunst- en cultuurhistorici, conservatoren en natuurwetenschappelijk medewerkers.

Een belangrijk uitgangspunt is dat er één werkorganisatie is en dat de kennis en kunde die daarin is opgebouwd voor alle werkzaamheden kan worden ingezet. De synergie en dwarsverbanden tussen de vele vakgebieden vormen de basis van het beheer.

Voor uitbestede werkzaamheden maakt GLK gebruik van bedrijven, architecten en aannemers, die zijn aangesloten bij de Vakgroep Restauratie (de branchevereniging van restauratieaannemers), van bedrijven die de Kwaliteitsregeling "Kennis & Kunde" van de provincie Gelderland onderschrijven of van bedrijven die op een andere manieren kunnen aantonen dat zij voldoende kennis en ervaring hebben met restauratiewerkzaamheden. Bij de uitvoering hanteert Geldersch Landschap & Kasteelen de normbladen die zijn uitgegeven door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Stichting ERM¹.

Aan de werkzaamheden gaat gedegen planvorming vooraf, gebaseerd op bouw- en kunsthistorisch onderzoek. De 'Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek'² vormen hiervoor de leidraad. Om de kennis te borgen heeft GLK contacten en uitwisseling met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Geldersch Restauratiecentrum, de Monumentenwacht Gelderland, Archeologische Monumentenwacht en andere erfgoedinstellingen in Nederland. Ook is vanzelfsprekend de wet- en regelgeving van toepassing.

Landgoed Zwaluwenburg

Bij het beheer en opstellen en uitvoering van plannen worden onze professionals betrokken. Zij hebben de kennis en ervaring die nodig is om zo'n proces tot een goed einde te brengen. Daarbij hebben de medewerkers een uitgebreid netwerk in binnen- en buitenland dat bij het planproces betrokken wordt indien dat nodig of wenselijk is.

Warnsborn, bordje bij grafheuvel

De samenwerking en synergie tussen Landschap en Kasteelen komt ook tot uiting in de integrale benadering van huis, collectie, tuin en park. Het behoud van het ensemble is voor de organisatie van primair belang. Daarnaast is er steeds meer samenhang in de behandeling van de gebouwde monumenten en de

historische tuinen en parken. Tot die categorie behoren bijvoorbeeld de restauratie van de tuin van Warnsborn en de restauratie van het park op de Cannenburch.

In de loop van een halve eeuw waarin GLK circa twintig restauratieprojecten heeft voltooid en deze gerestaureerde monumenten van nieuwe, passende bestemmingen heeft voorzien, is het accent geleidelijk van reconstruerende naar conserverende restauraties verschoven. Deze meer conserverende benadering, die sinds ongeveer 25 jaar de toon aangeeft, is ook richtinggevend voor de hier geformuleerde uitgangspunten. Voorbeelden zijn de restauraties van de Cannenburch, Nederhemert en Waardenburg, de conserverende restauratie van de Chinese kamer op Verwolde en de restauratie van de tapijten op Biljoen.

¹ Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg

8 ² uitgave van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Stichting Bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester, Rijksgebouwendienst

5 Werkwijze

Aan elke restauratie gaat gedegen planvorming vooraf. Dit bestaat uit het opstellen van een restauratieplan waarin toekomstige gebruiksvoorwaarden, de mogelijkheden en de knelpunten van het te restaureren object worden beschreven. Zo nodig gebeurt dit ook aan de hand van cultuur / bouwhistorisch onderzoek.

Vooraf brengen wij de monumentale waarden in kaart (waardestelling/ruimteboek) die gerespecteerd dienen te worden zodat wij daar rekening mee kunnen houden. Eventueel samen met een architect, bouwhistoricus, tuinarchitect, uiteenlopende specialisten op het terrein van cultuurhistorie en andere adviseurs overwegen wij hoe wij de oude bouwfases en historische gelaagdheid in ere kunnen houden en zoveel mogelijk daarvan kunnen behouden.

Een plan van aanpak bestaat daarmee (o.a.) uit de volgende onderdelen:

- inventarisatie
- documentatie
- waarde stellen
- inventarisatie gebruik/functie
- financiële afweging
- behoud en beheer

Het uitgangspunt bij wijzigingen is dat 'behouden gaat voor vernieuwen'. Dat betekent dat onderdelen die nog geschikt zijn voor gebruik zoveel mogelijk behouden blijven en dat wij terughoudend zijn in vernieuwing. Om die reden is ook onderhoud belangrijk om daarmee vernieuwing in de toekomst te voorkomen of tenminste te vertragen. Een onderhoudsprogramma, housekeeping en terughoudendheid in grote ingrepen ondersteunt deze werkwijze.

Soms zijn er aanpassingen noodzakelijk aan het monument in verband met technische of veiligheidseisen en het toekomstig gebruik van het monument. Uitgangspunt daarbij is dat het monument leidend is voor de mogelijkheden voor hernieuwd gebruik. Indien extra voorzieningen noodzakelijk zijn, worden die ingepast met zo min mogelijk schade voor het monument. De aanpassingen zijn reversibel, zodat toekomstige generaties nog andere keuzes kunnen maken.

Bij aanpassingen is het belangrijk een passende keuze te maken voor een historische stijl (historiserend) of juist eigentijdse oplossingen. Deze kunnen dan tot een nieuwe gebruikslaag van het monument gaan behoren.

Bij herstel en onderhoud van opeenvolgende perioden die zich als lagen manifesteren, dienen de sporen uit deze verschillende perioden te worden gerespecteerd. Over het algemeen worden recentere lagen niet verwijderd ten gunste van reconstructie of herstel van een onderliggende oudere fase. Het kan ook voorkomen dat de resten van een oudere aanleg veilig verborgen en beschermd onder een jongere laag kunnen blijven liggen.

Dat is bijvoorbeeld op De Voorst het geval, waar de sporen van de formele aanleg van circa 1700 worden bewaard onder de huidige landschappelijke aanleg. Kennis over de (oudere) aanleg is van belang om geen onbedoelde schade aan te brengen. De tuin als levend organisme verandert constant. Bij onderhoud wordt voortdurend ingegrepen in dit groeiproces. Herstel of reconstructie van een tuinaanleg gaat gepaard met de afweging of de ingreep reversibel is,

of er voldoende aanwijzingen en resten bewaard zijn voor verantwoord herstel en of oudere onderdelen van de tuinaanleg het gevaar lopen te beschadigen of te verdwijnen.

Bij restauratie van gebouwen en gebouwde elementen op landgoederen zal speciale aandacht worden gegeven aan muurbegroeiing, speciaal waar het bedreigde soorten betreft. Onze monumenten zijn in veel gevallen tevens van betekenis vanwege het voorkomen van bedreigde dier en plantensoorten. Bij de plannen houden we daarmee rekening en streven er naar om de biodiversiteit te behouden en zo mogelijk te versterken.

De planvorming vindt plaats na een brede afweging van de aanwezige monumentale waarden, wetgeving, toekomstig gebruik en financiën. Belangrijk bij het restaureren van de rijksmonumenten is het vastleggen van de uitgangssituatie en de verschillende keuzes. Afhankelijk van de grootte van de ingreep doet GLK dat door het vastleggen op foto's en/of tekeningen, door het (laten) opstellen van een bouwhistorisch onderzoek of het inschakelen van een gespecialiseerd restauratie architectenbureau. Er is veel kennis intern aanwezig, maar vanuit de netwerken zijn lijnen naar specialisten op ieder terrein in binnen- en buitenland snel voorhanden. De overwegingen die aan een restauratie ten grondslag liggen, worden vastgelegd en gearhiveerd. Hiermee wordt (ook voor de toekomst) verantwoording afgelegd over de gemaakte keuzes en de gevolgde werkwijze.

Zowel voor de gebouwde monumenten als bij tuinen en parken zal tijdens de planvorming aandacht moeten zijn voor de interpretatie van de ontwerpen, het toekomstig gebruik en de kosten van beheer. Waar het verloren gaan van details bij het gebouwde erfgoed onwenselijk is, kan een meer abstract ontwerp van aanleg bij groene monumenten het behoud van het ensemble beter dienen. In tuinen en parken is de historische gelaagdheid in veel mindere mate te realiseren, of zelfs ongewenst.

6 Financiën

De financiële borging en het stellen van prioriteiten vinden plaats via de meerjarenvisie en de meerjarenbegroting en wordt jaarlijks vastgelegd in een werkplan. Jaarlijks is een budget beschikbaar waaruit het onderhoud wordt gefinancierd, vermeerderd met beschikbare (rijks) subsidies. De afdeling Bouwkunde is verantwoordelijk voor goed onderhoud van de gebouwen. Bij grote investeringen, zal aan fondsenwerving moeten worden gedaan, of wordt de reserve aangesproken.

Voor de groene monumenten zijn beide regio's verantwoordelijk, hiervoor zijn een aantal hoveniers aangesteld en werken er vele vrijwilligers in het veld. Ook hier zal bij grote investeringen aan fondsenwerving moeten worden gedaan, of wordt de reserve aangesproken.

postbus 7005, 6801 HA Arnhem
Zypendaalseweg 44, Arnhem
telefoon: (026) 355 25 55
fax: (026) 445 20 80

